Lucreţia Panaitescu – un etnolog român din Iaşi la Zürich, în 1897

Ion TALOŞ*

Key-words: *Panaitescu, anthropology, ethnology, Zurich*

Cuvânt preliminar

Ziarul „Drapelul" din Bucureşti („Drapelul" 1897: 1) a publicat o dare de seamă sub titlul: *Lucreţia Panaitescu: Din etnologia românilor de azi. Disertaţiune inaugurală pentru doctoratul în filozofie.* E singura dată când e menţionat numele Lucreţiei Panaitescu în literatura noastră etnografico-folclorică. Lucrarea însăşi a Lucreţiei Panaitescu nu e cunoscută celor care au alcătuit bibliografia generală a etnografiei şi folclorului românesc, semn că ea nu figurează în cataloagele nici uneia dintre bibliotecile mari din România (Fochi 2002). Totodată, folclorişti de prestigiu, ca Gh. Vrabie (Vrabie 1968), Ovidiu Bîrlea (Bîrlea 1974) sau Iordan Datcu (Datcu 2006) nu menţionează numele tinerei din Iaşi care a obţinut, în 1897, la Zürich, titlul de doctor cu o temă de etnologie românească. După mai bine de un secol a sosit momentul ca această vrednică femeie să fie aşezată în rândul folcloriştilor români importanţi de la sfârşitul sec. al XIX-lea.

Darea de seamă din „Drapelul"[1] e nesemnată, dar Iordan Datcu apreciază că unele elemente ale vocabularului utilizat l-ar indica pe G. Dem. Teodorescu; oricum, autorul dării de seamă consideră că Lucreţia Panaitescu nu subliniază suficient caracterul latin al etniei noastre, lucru pe care personal nu-l împărtăşesc. Mie mi se pare chiar că ea a susţinut cu argumente originea noastră romană. În schimb, mai departe, recenzentul arată că lucrarea oferă

> o idee destul de exactă despre modul de trai al poporului românesc, despre caracterul limbei româneşti, despre portul românesc, despre chipul cum îşi construieşte ţăranul casa, cum se hrăneşte, cum lucrează pământul, ce plante cultivă, cum găteşte, cum se căsătoreşte, se naşte [de fapt, naşterea n-a fost tratată în teză de L.P.] şi moare etc. În tot cazul, alegerea unui subiect naţional pentru o teză inaugurală susţinută la o universitate streină, este oarecum o afirmare a existenţei noastre naţionale şi face onoare autoarei („Drapelul" 1897: 1)[2].

* Universitatea din Köln, Germania.

[1] Aduc mulţumiri colegului Iordan Datcu pentru trimiterea în copie dactilografiată a dării de seamă din ziarul bucureştean.

[2] Nu ştiu dacă G. Dem. Teodorescu o cunoştea pe autoare, dar recenzentul ar putea fi cineva foarte apropiat ei, dacă ne gândim că susţinerea tezei a avut loc la 9 iunie, iar recenzia a fost publicată la 15 iunie 1897.

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

Pentru a cunoaşte aprecierea de care s-a bucurat teza Lucreţiei Panaitescu în epocă reproduc în notă recenzia semnată de dr. Bud. Martin[3], un cunoscut universitar zürichez, în importantul periodic al antropologului şi etnologului G. Buschan.

2. Cu privire la biografia Lucreţiei Panaitescu

În lipsa altor izvoare din literatura de specialitate cu privire la biografia autoarei am apelat la informaţiile oferite de internet şi de lucrarea însăşi. În matricola Universităţii din Zürich (www.matrikel.uzh/pages. 387.htm) e înregistrată Lucretia Panaitesco, născută la Iaşi, în 1869, pe baza diplomei de absolvire a liceului din Iaşi. Înmatricularea s-a făcut sub nr. 10199 la Facultatea de filosofie a Universităţii din Zürich, în semestrul de iarnă 1893. Tot de aici rezultă că Lucreţia Panaitescu şi-a terminat studiile în numai trei ani, ea depunând manuscrisul tezei de doctorat la 06.11.1896. Susţinerea a avut loc la 09.06.1897.

În speranţa că la Iaşi s-ar putea găsi informaţii mai precise cu privire la data naşterii şi la familia Lucreţiei Panaitescu, am cerut ajutor cunoscutului istoric Ştefan Gorovei, care, după cercetări de arhivă, mi-a trimis următorul răspuns:

> Lucreţia Panaitescu a fost fiica lui Constantin Panaitescu, comerciant, de 44 de ani, şi a soţiei sale, Maria, născută Cantemir, de 28 de ani. S-a născut la 11 februarie 1869, la ora 12 noaptea, în casele părinteşti din Iaşi, str. Sf. Spiridon, nr. 1787 (e-mail din 3 februarie 2011).

Acestea sunt informaţii deosebit de preţioase: se cunoaşte acum nu numai data naşterii, ci şi numele şi vârsta părinţilor, inclusiv numele mamei dinainte de căsătorie, profesia tatălui[4] şi adresa lor. Se cunoaşte situaţia materială a familiei,

[3] Dr. Bud. Martin: Lucretia Panaitescu: *Zur Ethnologie der Rumänen*. Inaug.-Dissert. Zürich. În: *Centralblatt für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte*. Herausgegeben von Dr. med. et phil. G. Buschan III. Jahgang 1898 (Breslau 1898), p. 216.

„Vorliegende Arbeit ist ein nicht unwichtiger Beitrag zur rumänischen Volkskunde. Auf eine gedrängte Schilderung der prähistorischen und historischen Thatsachen folgen einige anthropologische Daten, die von einem Bruder des Verf. gesammelt wurden. Diese Erhebungen sind an militärpflichtigen Leuten vorgenommen worden und beschränken sich auf Körpergrösse und Komplexion. Die folgenden Abschnitte behandeln Sprache, Tracht, Hausbau, Nahrung, Beschäftigung u. s. w., doch scheint dem Verf, der Schwerpunkt der Arbeit in den Kapiteln,welche die Hochzeits- und und Totengebräuche beschreiben, zu liegen. Gerade bei diesen Gebräuchen treten noch häufig ältere, dem Christentum fremde Vorstellungskreise zu Tage, die, speziell in Totenkultus, überraschende Analogien mit den Gebräuchen ural - altaischer Völker aufzeigen. Besonders hervorgehoben sei hier nur die eigentümliche Beschränkung der Ehefreiheit, welche die Verwandtschaft durch Gevatterschaft (Cumatria) bedingt. Das Volk vermeidet die Heirat mit Blutsverwandten bis in die dritte Generation, die Heirat mit Verwandten durch Gevatterschaft oder Verschwägerung dagegen bis in die siebente Generation. Es wurde für eine geringere Sünde gehalten, die leibliche Schwester zu heiraten, als die Gevatterin, und ein Mann darf niemals mit einer Milchschwester eine Ehe eingehen.

Eine ebenso interessante aber im Aussterben begriffene Sitte ist diejenige, die Leiche nach 7 Jahren (bei Kindern schon nach 3 Jahren) auszugraben. Die Knochen werden sorgfältig weiss gewaschen, neu verpackt, und es findet dann ein vollständiges zweites Begräbnis statt. Andere Gebräuche, die auf einen ausgedehnten Geisterglauben hinweisen, wolle man in der kurzen, aber sehr interessanten Arbeit selbst nachlesen".

[4] Într-un articol destinat celuilalt copil al familiei, articol intitulat *Scarlat Gh. Panaitescu,* publicat în Wikipedia (http://150.uaic.ro/personalitati/geografie-si-geologie/scarlat-gh-panaitescu/), se arată că

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

probabil foarte bună, ceea ce explică faptul că şi-a putut îngădui să-şi trimită fiica la studii în Elveţia. Rămâne de văzut ce a determinat trimiterea ei la studii la Zürich şi nu la Paris, unde studiase fratele ei Scarlat. Eventuale legături de familie sau, mai degrabă, legături comerciale ale lui Constantin Panaitescu ar putea explica această alegere.

N-am putut afla până acum ce s-a întâmplat cu Lucreţia Panaitescu după încheierea studiilor. Un lucru pare sigur: preocupările ei ştiinţifice au încetat odată cu susţinerea tezei de doctorat, fapt deosebit de regretabil, deoarece ea avea excelente calităţi de cercetător. Poate s-a căsătorit şi s-a dedicat exclusiv familiei[5], poate a devenit profesoară undeva în Elveţia sau a murit de tânără. În ori ce caz, destinul ei ar merita să fie cercetat.

3. Scarlat Panaitescu

Din teza de doctorat rezultă că autoarea avea un frate, pe maiorul Sc. Panaitescu, care i-a oferit măsurători antropologice a 200 de militari (înălţimea corpului, culoarea feţei, a părului şi a ochilor). În articolul citat mai sus referitor la Scarlat Gh. Panaitescu (http://150.uaic.ro/personalitati/geografie-si-geologie/scarlat-gh-panaitescu/ şi http://ro.wikipedia.org/wiki/Scarlat_Panaitescu) se arată că acesta, născut în judeţul Iaşi, la 30 ianuarie 1867 şi a decedat la 22 martie 1938. După absolvirea liceului la Iaşi a urmat Şcoala Militară de Infanterie şi Cavalerie (1884–1886), apoi Şcoala Militară Politehnică la Paris (1886–1888), şi-a luat licenţa în matematică la Sorbona (1889) şi a făcut Şcoala de Aplicaţie şi Geniu la Fontainbleau (1890–1892). Întors în ţară a fost profesor de matematică, astronomie, geodezie, construcţii şi fortificaţii la Şcoala Militară de Artilerie şi Geniu din Bucureşti (1892–1904); până în 1898 a fost totodată şef al Serviciului Geniu al Corpului de Armată Iaşi. Aceasta e şi perioada în care a trimis surorii sale măsurătorile antropologice. Scarlat Panaitescu a parcurs erarhia militară până la gradul de general, iar în 1919 s-a retras din armată în favoarea unei cariere universitare, devenind conferenţiar la Secţia de Geografie a Facultăţii de Ştiinte a Universităţii din Iaşi (1920–1938). În anul 1919 a fost ales membru corespondent al Academiei Române[6].

---

tatăl lor era agricultor, arendaş şi negustor, iar mama lor se trăgea dintr-o veche familie de boieri moldoveni.

[5] În monografia şcolii primare din Urlaţi (Prahova), publicată în internet (cf. http://scoalaurlatiph.scoli.edu.ro/istoric.php), se arată că, în perioada 1908–1930, directoarea acestei şcoli a fost *Lucreţia Panaitescu*, căsătorită Vişoianu; actuala directoare a şcolii, doamna Maria Moise, căreia îi aduc mulţumiri pe această cale, mi-a oferit însă într-un e-mail (23.02.2011) câteva informaţii din care rezultă că e vorba de o simplă coincidenţă de nume.

[6] Mulţumesc colegului Ştefan Gorovei pentru identificarea lui Scarlat Panaitescu în Wikipedia şi pentru corectarea unor erori din *Vocea* publicată. Acestea sunt: locul naşterii (jud. Iaşi), numele (Gh.) şi profesia tatălui (agricultor, arendaş şi comerciant). Dl Gorovei mi-a comunicat într-un e-mail din 26.02.2011 următoarele: „Am şi copia actului de naştere al lui Scarlat. S-a născut la 30 ianuarie 1867, în Iaşi, strada Sf. Spiridon, ca fiu al lui Costache Panaitescu, comersant de 41 de ani, şi al Mariei, născută Cantemir. A fost declarat întâi ca Alexandru, apoi s-a corectat pe marginea actului. Deci nu există nici o îndoială că cei doi sunt fraţi, copii ai aceloraşi părinţi. Informaţiile le am de la un fost student al meu, acum doctorand, Mihai Mîrza, care lucrează la Arhivele Naţionale Iaşi şi care mi-a trimis fotografii ale actelor respective. Rămâne să vedem, mai departe, ce neam de Cantemir era mama (în nici un caz nu au legătură cu principii, stinşi în Rusia). Cercetările continuă!”.

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

4. Lucreția Panaitescu şi generația ei

Tot în teza Lucreției Panaitescu e indicat faptul că Thereza Strătilescu, licențiată în litere, la Iaşi, i-a trimis unele informații incluse în lucrare. Strătilescu era profesoară de istorie la Iaşi, colaboratoare la Convorbiri literare, editoare a revistei Unirea Femeilor Române şi autoare a cărții *From Carpatian to Pindus. Pictures of Romanian country*, apărută la Londra în 1906 (Datcu 2006, s.v.). În introducerea tezei, autoarea mai notează că e conştientă de unele goluri pe care le are lucrarea ei în domeniul etnografic şi promite ca, întoarsă acasă, să le umple încet-încet.

Încercând situarea Lucreției Panaitescu în rândul colegilor ei de generație, constatăm mai întâi că, după câte se pare, a fost prima femeie care a obținut titlul de doctor la o universitate elvețiană, poate chiar prima care a obținut în Occident titlul de doctor pe baza unei teze de etnologie românească. În Dicționarul etnologilor români al lui Iordan Datcu (Datcu 2006) găsim informații despre alți savanți care s-au ocupat, în cursul vieții, de studiul culturii populare româneşti, dar care au obținut titlul de doctor în alte specialități, după cum urmează: în filologie: M. Gaster, la Leipzig (1878) şi Ovid Densusianu, la Paris (1896); în istorie şi filologie: N. Iorga, la Leipzig (1894); în literatură: L. Şăineanu, la Lepzig (1889); în filosofie: Al. Tzigara-Samurcaş, la München (1896); în geografie: S. Mehedinţi, la Berlin (1899); în filologie slavă: Iosif Popovici, la Viena (1900); în fine, D. Stăncescu, la Liège (1890), nu se precizează în ce specialitate. Toţi aceştia au devenit oameni de mare renume în domeniul ştiinţelor umane şi aşa ar fi putut deveni şi Lucraţia Panaitescu, dacă biografia ei ar fi cunoscut o evoluţie firească.

5. Profesorii Lucreției Panaitescu

Teza, scrisă în germană şi tipărită în 1897, se intitulează: *Zur Ethnologie der heutigen Rumänen. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der philosophischen Doktorwürde vorgelegt der hohen Philosophischen Fakultät der Unviversität Zürich von Lucreţia Panaitescu aus Jassy*. Conducătorul tezei de doctorat era profesorul Otto Stoll, iar al doilea referent, profesorul Hans Schinz. Cine erau cei doi profesori la care a făcut doctoratul Lucreţia Panaitescu?

Otto Stoll (1849–1922), căruia îi dedică autoarea teza de doctorat şi a cărui „casă ospitalieră a devenit a doua patrie" a doctorandei (p. VI), era etnolog, lingvist, medicinist. Făcuse cercetări în Guatemala (1878–1883) şi succedase la Universitatea din Zürich, în 1884, celebrului etnopsiholog W. Wundt. Cursurile lui aveau ca obiect etnografia generală, etnografia Elveţiei, etnosociologia, lingvistica, antropologia şi geografia. Ordinariatul l-a obţinut la geografie, disciplină care includea şi etnografia – denumită, în învăţământul universitar românesc, geografia umană. Unul dintre obiectivele geografiei era legătura strânsă dintre culturile umane şi mediul geografic (http://de.wikipedia.org/wiki/Otto_Stoll. Cf. şi Strohl 1924: 128–171). A publicat lucrări valoroase referitoare la etnografia Republicii Guatemala (1884, 1886), la limba indienilor Ixil (1887), la medicina magică şi populară în Elveţia (1909), mai cunoscute fiind: *Suggestion und Hypnotismus in der Völkerpsychologie* (1894) şi *Das Geschlechtsleben in der Völkerpsychologie* (1908). Totodată, Stoll a fost unul dintre întemeietorii muzeului de etnologie (*Völkerkunde Museum)* din Zürich, căruia i-a oferit colecţia de obiecte realizată în Guatemala, şi a fost primul director al lui.

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

La numai doi ani după ce a fost tipărită teza Lucreţiei Panaitescu, a apărut la Londra un raport asupra predării geografiei în Elveţia şi nordul Italiei, raport făcut de Joan Berenice Reynolds şi prezentat la Curtea din Wales. Raportul arată că la Zürich, Reynolds a fost însoţită de însuşi profesorul Stoll, care a informat-o despre situaţia predării geografiei la universitate; aflăm că Stoll ţinea doar o oră pe săptămână, având ca temă: geografia fizică, coloniile Europei şi răspândirea animalelor. Totodată aflăm că numărul studenţilor care frecventau cursul lui Stoll era de vreo 12. De câţiva ani geografia devenise una dintre specialităţile principale pentru obţinerea titlului de doctor şi prima studentă care a obţinut acest examen a fost Lucreţia Panaitescu din Iaşi, cu teza *The Ethnology of the People of Roumania.* De la Reynolds mai aflăm că, în cantonul Zürich, diploma pentru „şcolile superioare" includea numai geografia istorică şi că interesul principal al profesorului Stoll era etnologia, el fiind membru al Societăţii Etnologice din Zürich şi director al Muzeului de Etnologie. Aceste informaţii, pe care le reproduc în notă[7], sunt deosebit de preţioase, ele venind de la o sursă de primă mână şi aducând, cu totul neaşteptat, lumină în anii de studii la Zürich ai Lucreţiei Panaitescu.

Cel de al doilea referent, profesorul Hans Schinz (1858–1941) (http://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Schinz) e cunoscut ca *Forschungsreisender* (în 1882 a participat la călătoria de documentare în Asia Mică, iar în 1884, la cea din Africa de sud-vest. Era totodată un cunoscut botanist, ceea ce i-a adus, în 1895, funcţia de director al Grădinii Botanice din Zürich.

Aşadar, Lucreţia Panaitescu a obţinut titlul de *doctor phil. I*, la doi renumiţi profesori ai universităţii züricheze.

6. Despre Etnologia românilor la sfârşitul sec. al XIX-lea/ Zur Ethnologie der heutigen Rumänen

Întrucât teza Lucreţiei Panaitescu pare să nu figureze în bibliotecile româneşti consider util s-o prezint în detaliu. Stabilirea gradului ei de originalitate în raport cu publicaţiile vremii este o sarcină pe care autorul prezentului articol o lasă în seama celor care se ocupă special de obiceiurile vieţii omului.

6.1. Scurtă prezentare istorică şi antropologică

Lucrarea descrie sumar perioada preistorică şi cea istorică din istoria României, după care face câteva *observaţii antropologice*, pe baza măsurătorilor făcute de fratele autoarei, maiorul Sc. Panaitescu, la militarii în termen (nu e

[7] Turning now to the other Universities, at Zurich, Professor Stoll lectures for one hour a week on each of the following subjects, Physical Geography, a special continent, the colonies of Europe and the distribution of animals. About a dozen students follow the course. Geography was made one of the chief subjects for the Ph.D. degree a few years ago, and already one student, Lucretia Panaitescu from Jassy, has passed this examination. Her dissertation was on „The Ethnology of the People of Roumania". In this canton the Diploma for teaching in the „Superior" schools does not include more than historical geography. Professor Stoll's interests are chiefly ethnological. He has aided the Zurich Ethnological Society and took me over the museum belonging to it. (Joan Berenice Reynolds: *The Teaching of Geography in Switzerland and North Italy being The Report presented to the Court of the University of Wales on a Visit to Switzerland and North Italy in 1898, as Gilchrist Travelling Student.* London 1899, p. 23).

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

precizată originea şi nici locaţia militarilor, dar ar putea fi vorba fie de Iaşi, fie de Bucureşti); s-ar părea că aceste măsurători sunt cele dintâi făcute în România de atunci, motiv pentru care prezintă şi mai ales prezentau interes din punct de vedere antropologic. Mărimea corpului e primul paragraf al capitolului şi cel care ridică unele întrebări, chiar dacă, sau poate tocmai pentru că eşantionul include doar 200 de militari. Înălţimea militarilor de atunci poate mira azi: 23,5% dintre ei erau mici (154–162 cm); mijlocii (163–169 cm) erau 51%; înalţi (170–174 cm) erau 21,5%, pe când foarte înalţi (175–179 cm) erau doar 4%. O comparaţie cu cei aflaţi azi sub arme ar dovedi probabil că aceştia din urmă sunt cu câteva procente mai înalţi. Criteriul înălţimii militarilor a contat şi la repartizarea pe arme a lor, scrie maiorul Panaitescu, şi anume: cei de 154 cm au fost repartizaţi la infanterie; cei de 158 cm la cavalerie; artileriştii şi pontonierii măsurau 165 cm, geniştii 160 cm, iar jandarmii pe cai, 175 cm.

Culoarea ochilor, a părului şi a pielii celor 200 de militari scoate în evidenţă nu mai puţin de 41 de combinaţii; cel mai proeminent este tipul brunet (oacheş), reprezentat de 164 de indivizi (82%), care au ochi căprui sau verzi, păr şaten sau negru şi faţa albă până la brunet-deschisă. Tipul blond: ochi albaştri, păr blond sau şaten şi faţa albă până la brunet-deschisă e format din 18 indivizi (9%). Celelalte combinaţii sunt reprezentate de 18 indivizi (9%): ochi albaştri, păr negru, faţă albă; ochi albaştri-deschişi (*grau*), păr blond, faţă albă. Autoarea face o comparaţie cu cercetări referitoare la Galiţia, unde această culoare e reprezentată de 30–40% dintre cei examinaţi. Eşantionul mic nu permite autoarei concluzii ferme cu privire la tipul antropologic românesc[8].

6.2. Limba română

Spaţiul de răspândire a limbii române – scrie L. Panaitescu – este mult mai larg decât cel al graniţelor României de la sfârşitul sec. al XIX-lea, la care se adaugă Ardealul, Bucovina, Basarabia, dar şi insulele limbii române din Pensinsula Balcanică. Autoarea a renunţat să alcătuiască o hartă a acestor insule, deoarece au făcut-o mai mulţi cercetători străini: G. Lejean, E. Reclus şi G. Weigand. Româna este o limbă romanică – scrie Panaitescu –, dar faptul că, până la Cuza, românii au scris cu caractere chirilice i-a făcut pe unii cercetători occidentali s-o înscrie între limbile slave. După cum a demonstrat G. Tocilescu, în toponimie, în numele de perosoană şi în special în numele de plante poate fi constatat un strat preroman. Autorii de dicţionare Cihac şi Tiktin, dar şi alţii, au cercetat elementele maghiare, greceşti şi ruseşti din limba română. Există însă şi derivate din vremea veche, ceea ce face din română un obiect atrăgător pentru o cercetare aprofundată. Autoarea expune pe scurt fonologia limbii române, mutaţiile consonantice (*lingua* > *limbă*; *aqua* > *apa*; *coxa* > *coapsa*; *sol* > *soare* etc.) şi conjugarea, după care face observaţii generale asupra structurii vocabularului limbii române.

[8] Mai multe informaţii antropologice avea să publice doar peste câtiva ani Pittard (Pittard 1903).

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

6.3. Etnografia poporului român

6.3.1. Portul

Călătorilor vest-europeni pe pământ românesc le sare în ochi forma şi bogăţia cromatică a îmbrăcămintei de sărbătoare a populaţiei de la ţară, care formează portul naţional, dar nu e vorba despre o uniformă, ci de o anumită libertate în croi, formă, culoare şi material. Cel mai clar se distinge populaţia de la munte de cea de la câmpie. Diferenţe pot fi observate şi faţă de populaţia rurală turcă şi bulgară. În schimb, grecii şi armenii, care locuiesc la oraş, se îmbracă orăşeneşte.

În cadrul *portului bărbătesc* autoarea menţionează acoperirea capului. *Pălăria* din pâslă e un fenomen mai nou: capul se acoperă cu o căciulă de formă cilindrică ori conică din blană de oaie, purtată indiferent de temperatura de afară. Cămaşa e din bumbac sau cânepă, împodobită la gât şi mâneci cu broderie, e lungă, peste brâu, şi e legată cu cingătoare de bumbac, lungă de câţiva metri, de culoare roşie, peste care se poartă deseori o curea de piele. Iţarii sunt din bumbac şi, cel puţin în Moldova, sunt de câţiva metri de lungi, încreţiţi pe picior (autoarea trimite la Manolescu 1895: 140, 142 şi fig. 84, 87), partea de jos fiind legată cu curelele opincilor; în loc de ciorapi se poartă obiele de cânepă până la glezne; încălţămintea e formată din pantofi sau opinci din piele tăbăcită, legate prin marginea lor de un şnur din păr de cal sau de vacă. În sezonul rece se poartă sumane din stofă de lână sură ori cojoc din piele de oaie, cu lâna în interior; partea exterioară, de regulă albă, e împodobită cu broderie de culoare roşie ori verde.

Portul femeiesc. Femeile nu poartă pălării, ci *tistimel*: o năframă cu fond galben şi flori colorate, sau alte năfrămi, de forme şi mărimi diferite, fiecare având denumirea ei. În ultima vreme se poartă totuşi şi pălării de paie sau de fetru. Femeile poartă cămăşi simple, cele de sărbători fiind împodobite cu broderie; peste cămaşă se poartă o scurteicuţă, iar peste ea, în sezonul rece, se ia o jachetă căptuşită cu blană (*caţaveică*) având margini verzi sau de culoare închisă şi cu două tăieturi prin care sunt introduse mâinile, spre a fi ferite de frig. Femeile nu poartă iţari, în ciuda iernilor friguroase, dar poartă, ca bărbaţii, suman. Rochia şi fusta sunt două elemente de port ale căror denumiri sunt de origine diferită: *rochie* e un termen german, pe când *fustă* e de origine arabă. Rochia e de culoare închisă, largă, şi ajunge până la glezne, având o formă vest-europeană. În unele regiuni există şi o rochie strâmtă, formată dintr-o stofă cu linii, înfăşurată în jurul corpului, dar, după câte ştie autoarea, în Moldova, aceasta e purtată numai de ţigănci. Merită să fie amintită *fota*, care constă dintr-o stofă neagră, prevăzută cu margini colorate, ca două şorţuri (în faţă şi în spate), peste o rochie albă, şi legată cu un brâu lung, roşu (Manolescu 1895: 208, fig. 139). Femeile şi copiii umblă, în mod obişnuit, desculţi, dar, la sărbători, ca şi în sezonul rece, poartă încălţăminte cu sau fără ciorapi.

Podoabele arată dorinţa omului de a împerechea utilul cu frumosul, ceea ce se manifestă prin alegerea culorilor şi prin broderiile specific româneşti, ca şi prin anume obiecte de podoabă. Lucreţia Panaitescu se referă apoi la imaginile de pe columna lui Traian, arătând că nu se poate susţine cu certitudine că ceea ce se vede acolo reprezintă costumul naţional al acelor vremi şi, mai departe: cămaşa românilor de la sfârşitul sec. al XIX-lea nu poate fi identificată cu cămaşa cu două tăieturi pe

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

părţi, legată la brâu, purtată de daci pe columnă, şi nici pantalonii dacilor, legaţi la gleznă şi introduşi în încălţăminte nu pot fi consideraţi modelul iţarilor. Totuşi, în ambele cazuri există o asemănare. În schimb, costumul femeiesc se deosebeşte mai mult decât cel bărbătesc de acela al dacilor. Panaitescu ia atitudine faţă de unii autori, care vedeau o continuitate între daci şi români, mai ales în domeniul portului. Căci – scrie ea – „so einfach, wie einige ausländische Schriftsteller älterer Zeit, z.B. Kiepert, sie darstellen, liegt die Sache doch nicht" (Kiepert 1878: 334, n. 3). Într-adevăr, H. Kiepert susţinuse următoarele: „Die Blutsverwandschaft der heutigen Rumänen oder Wlachen mit ihren dakischen Vorfahren vor zwei Jahrtausenden erhellt auf's schlagendste aus der Gleichförmigkeit ihrer äusseren Erscheinung, nicht nur Gesichtsschnitt und Haarwuchs, sondern selbt unverändert beibehaltene Volkstracht, wie sie die zahlreichen Figuren überwundener dakischen Krieger in den zur Verherrlichung der Siege Trajan's bestimmten Bildwerken (namentlich seiner Säule und seines Triumphbogens zu Rom) uns noch jetzt vor Augen stellen". Kiepert nu era însă deloc un adversar al românilor. Dimpotrivă, îl combătea pe Rösler, dar poate că Lucreţiei Panaitescu i se părea că geograful german ignoră elementul latin din componenţa noastră etnică.

6.3.2. Aşezările şi casa

Dacă în vechime se construia fără un plan precis, în vremea autoarei existau totuşi prevederi legale pentru construcţia locuinţelor. Hotărâtor pentru o aşezare era apropierea de apa de băut, ceea ce face ca aşezările să fie stabilite fie pe terasele râurilor, fie în apropierea unor izvoare. Satele nu sunt întărite cu ziduri; la câmpie, casele sunt aşezate paralel cu axa drumului, unele cu partea de sud, altele cu cea de nord spre drum. Satele de deal sunt aşezate, după forma reliefului, neregulat. Distanţa dintre cele două rânduri de case poate fi de 10 m, fântâna fiind aşezată în mijlocul drumului. În spatele casei se află deseori grajdul de vite, gunoiul, după care urmează grădina de zarzavat şi de pomi. Autoarea renunţă la descrierea felului în care sunt construite casele ţărăneşti, deoarece aceasta a fost făcută amănunţit, cu puţină vreme înainte, de către N. Manolescu (1895: 7–75), meţionează însă că românii îşi construiesc casele din materialul cel mai ieftin şi mai uşor de procurat, ale săracilor fiind lipite cu lut şi balegă pe jos, pe când ale bogaţilor sunt podite cu scândură. Pereţii caselor sunt făcuţi din nuiele împletite, întărite cu pământ bătătorit sau din scânduri fixate cu pământ sau chiar ziduri de cărămidă sau piatră. Atât înăuntru, cât şi în afară, pereţii sunt vopsiţi într-un alb orbitor, care se renovează la Crăciun şi la Paşti. De-a lungul fundamentului e trasă o linie lată, de altă culoare (neagră sau albastră), iar în jurul geamurilor e de asemenea o linie colorată. O casă deosebit de împodobită arată că acolo locuieşte o fată de măritat. Uşile şi ferestrele sunt orientate spre sud, uşa e simplă şi e închisă cu un riglu sau cu zar. Ferestrele, pătrate, sunt întărite pe toate părţile, ca să nu poată fi deschise, iar geamul e aşezat într-o ramă în formă de cruce. Acoperişul caselor e făcut din paie sau tulei de porumb, din trestie, şindrilă sau coajă de tei, şi se termină într-o coamă subţire. Casele ţărăneşti constau din cel mult două camere despărţite de o tindă, în care e aşezat celarul. Prima cameră serveşte de dormitor pentru întreaga familie, de bucătărie şi cameră de locuit, pe când cealaltă e ţinută pentru oaspeţi, motiv pentru

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

care jur împrejurul pereţilor se află un *Schlafgestell*, cu saltele de paie şi covoare din lână de oaie, colorată. Cu astfel de covoare, produse ale industriei naţionale, sunt împodobiţi şi pereţii, de care sunt fixate şi hainele de sărbătoare. În colţurile camerei de oaspeţi e pusă zestrea fetei de măritat sau a tinerei neveste.

În sezonul cald, ziua se şade, iar noaptea se doarme pe *prispă*. Pe prispă se află de obicei o găleată cu apă şi un pahar, pentru ca trecătorii să-şi poată stâmpăra setea. Mobilierul caselor ţărăneşti constă din patul de dormit, scaune şi masă. Masa e aşezată pe un trepied, jos, în jurul căruia oamenii se aşează pe jos, fără a se folosi de scaune. Soba serveşte la gătit şi e făcută din pământ şi din piatră, iar într-o adâncitură se află vatra de gătit. Încălzirea se face, după regiuni, cu lemne, paie, trestie, coceni sau balegă uscată.

Uneltele casnice şi de bucătărie sunt clasificate de Lucreţia Panaitescu astfel: vase de lut (strachină, oale şi ulceluşe, bârnac, oale de fiert, ulcioare, farfurii plate de lut, solniţă, sfeşnic), vase de lemn (doniţă, cofă, cofiţă, covată, covăţică, putineu, căniţă, lingură de lemn, lopată, făcăleţ) şi vase de metal (pirostreu, cleşte, ceaun).

6.3.3. Hrana

Ca în toate ţările greco-ortodoxe, hrana românului se orientează după prescripţiile religioase, adică după posturi şi restul calendarului. Mâncarea de post constă din: mămăligă (mâncarea naţională a românilor, nu numai a celor din Regatul României, ci şi a celor din Transilvania), care înlocuieşte pâinea. Urmează fasolea, mazărea, boabe, alimente murate (varza, castraveţii), varza dulce şi cartofii, toate gătite în diferite forme. De asemenea, urzicile tinere şi multe ciuperci. Usturoiul verde şi ceapa sunt consumate în stare crudă. Fructele necoapte, fierte, iar cucuruzul necopt, fiert ori fript, şi lebeniţa aduc alternanţa în menu. Peştele nu are un rol important în mâncarea de post, cum se întâmplă la alte neamuri.

În afara postului se consumă, pe lângă cele menţionate aici, mâncări din carne, înainte de toate de porc, oaie sau vită, ca şi păsări de curte. Chiar şi cel mai sărac ţăran taie porc la Crăciun. Peşte (proaspăt ori sărat), raci de râu, melci mari şi scoici de râu (acestea din urmă sunt scoase din carapace, carnea lor e prăjită cu pătrunjel şi orez şi reintroduse în scoică, apoi legate cu aţă şi prăjite din nou). Foarte importante sunt produsele lactate, înainte de toate brânza de oaie sau de vacă, precum şi laptele prins (de oaie sau de vacă). Laptele proaspăt se consumă, de regulă, cu sare şi mămăligă. Untul joacă un rol secundar în hrana populară. În general, românii consumă alimente foarte sărate şi condimentate şi beau apă multă. Printre delicatese se numără plantele de condimentare: prazul, ceapa, usturoiul, ridichile, ardeii, pătrunjelul, leuşteanul, hreanul, cimbrul şi piperul.

Fumatul e obişnuit de bărbaţi, dintre femei fumează doar orăşencele. E cunoscut şi obiceiul de a trage tutun pe nas, preluat probabil de la evrei. Dintre băuturi e menţionat rachiul, care se produce, după regiune, din prune, cereale, cartofi sau struguri. În zonele viticole se obişnuieşte înlocuirea lui prin must.

6.3.4. Ocupaţiile românilor

Principalele ocupaţii ale românilor sunt agricultura şi creşterea vitelor, ceea ce determină nu numai modul lor de viaţă, ci şi psihicul lor. În timp ce agricultura

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

presupune o populaţie sedentară, creşterea vitelor, înainte de toate creşterea oilor, presupune un mod de viaţă seminomad, alternant între munte şi câmpie. Cel mai credincios însoţitor al ciobanului e fluierul.

Micile gospodării lucrează pământul după vechiul sistem, aratul cu vechiul plug şi căratul grâului cu boi, rareori cu cai sau bivoli. Cea mai importantă cereală este porumbul, denumit *popuşoi* în Moldova şi *porumb* în Muntenia. Autoarea trimite la „vortreffliche Schilderung, welche Prof. Lehmann vom modernen Rumänien entworfen hat" (Lehmann 1893: 3-61), adăugând că proprietatea pământului este, după legea lui Cuza, din 14 august 1864, în mâini private, cu excepţia pământurilor de stat; pământuri exploatate în comun, exploatări comunale şi de familie, ca la slavi, nu există în România. Ce rol a jucat agricultura înainte de cucerirea romană şi cât era de extinsă nu se poate şti. Sigur este că după colonizarea de către romani, ea a câştigat în extensie şi s-a îmbogăţit, ceea ce rezultă din faptul că cele mai importante plante cultivate poartă denumiri romane (*măr*, *păr*, *cireş*, *prun*, *cânepă*, *in*, *linte*, *fasole*, *trifoi*, *ceapă*, *orz*, *secară*, *viţă de vie*); unele plante sunt demult introduse în România (mazăre, morcov, usturoi, hrean).

Din domeniul industriei casnice reţine atenţia autoarei: confecţionarea uneltelor casnice şi de bucătărie din lemn – ocupaţie bărbătească – şi prepararea pânzei din cânepă şi in, ca şi a covoarelor şi păturilor, resp. torsul şi ţesutul, care sunt ocupaţii ale fetelor şi nevestelor. Dintre produsele industriei textile sunt menţionate *şiacul* – o stofă fină din lână maronie, utilizată la confecţionarea vestmintelor preoţeşti, specialitate a călugăriţelor –, şi *alba*, o stofă albă de lână, groasă, care se fabrică şi în Bulgaria şi Sârbia, utilizată cu deosebire pentru îmbrăcămintea ciobanilor. Printre instalaţiile femeieşti se numără râşniţa, aşezată după uşă, şi nu e altceva decât vechea moară romană de casă, cunoscută azi atât în Orient, cât şi în sudul Europei.

6.3.5. Credinţe şi obiceiuri româneşti

Unele credinţe şi obiceiuri depind direct de stat şi de biserică, motiv pentru care autoarea le neglijează. Cum românii sunt greco-ortodocşi apar reprezentări mai vechi, străine creştinismului, aşa cum se întâmplă în religia populară a lumii creştine. În capitolul referitor la *Nuntă*, autoarea se sprijină pe monografia Elenei Sevastos (Sevastos 1889), la care face unele completări din cercetările ei personale. Panaitescu reţine faptul că în popor se consideră un mare păcat să nu te căsătoreşti, dar, în lumea satelor, căsătoriile cu persoane de altă etnie (români cu persoane de etnie romă sau chiar cu evrei) sunt deosebit de rare. O limitare reprezintă şi căsătoria între cumetri, până la gradul al şaptelea (chiar şi căsătoria între fraţi e considerată un păcat mai mic decât cea între cumetri), ca şi între rude până la gradul al treilea; mare păcat e şi căsătoria cu o soră de lapte. O fată nu se poate căsători până când surorile ei mai în vârstă nu s-au măritat, după proverbul: *de la vârf începe stogul*. Această situaţie poate fi evitată prin furatul/ fuga fetei cu iubitul ei, fenomen obişnuit în mai multe sate din Moldova, dar de cele mai multe ori e vorba numai de o fugă aparentă, deoarece atât mirii, cât şi părinţii fetei consimt la fuga acestora. După o săptămână, mirele vine la părinţii fetei, cu doi oameni de seamă sau cu un preot, pentru a-şi cere

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

iertare şi a pregăti nunta. De altfel, şi dacă nu e vorba de fugă, tânărul trimite ca peţitori pe părinţii lui sau pe alţii la cei ai fetei, pentru a o cere.

Logodna e o chestiune de familie, fără caracter religios. Ea începe cu o cuvântare a unui bărbat mai în vârstă, care pune cele două inele într-o farfurie cu grâu, sare şi bucăţi de zahăr şi, ca simbol al dragostei, *mentha piperita*. Tinerii caută inelele, iar bărbatul în vârstă le introduce pe degetul inelar, ai cărui nervi, după cum credeau romanii, leagă degetul cu inima; urmează o masă şi joc. A doua zi, logodnica începe să croiască, ajutată de o croitoreasă pricepută şi de prietene, cămaşa de mire şi îmbrăcămintea de nuntă a viitoarei soacre. Apoi, logodna e anunţată de preot în biserică.

Cununia are loc duminica, dar pregătirile încep încă de joia, cu câteva ceremonii ciudate şi complicate, pe care autoarea le aminteşte numai pe scurt. Pregătirea pâinii: peste două coveţi sunt aşezate mai întâi trei site una peste alta. Un băiat pune făina necesară în sita de sus, după care începe cernutul cu sita respectivă, pe când celelalte sunt ţinute de trei fete, ai căror părinţi trăiesc, una deasupra celeilalte astfel, încât acestea să nu se atingă, căci altfel s-ar produce certuri în gospodărie. Mama miresei ia o mână de făină cernută, şi o presară pe capetele mirilor, pentru ca ei să trăiască împreună până când vor avea părul la fel de alb ca făina. Apoi se coc doi colaci, care, în ziua cununiei vor fi rupţi, unul pe capul mirelui, celălalt pe al miresei (Lucreţia Panaitescu adaugă că în Muntenia e obiceiul ca, la fiecare sărbătorire a zilei de naştere a unui copil să fie ruptă o pâine deasupra capului lui). Vinerea, mirele şi prietenii lui se duc în pădure, pentru a aduce lemnele necesare pentru pregătirea mâncării de nuntă, iar sâmbăta devreme, mireasa e luată de prietenele ei, pentru a culege din pădure foi de brebenei, care împodobesc cununa de mireasă şi prezic noroc.

În casa mirelui, unde se fac mâncărurile, prietenii lui vin cu lăutari (două viori şi o cobză), îl tund şi îl bărbieresc în oglinda ţinută de sora lui sau de o rudă. Apoi merg cu toţii în casa nunului, cu darurile pentru mireasă, de unde acestea sunt trimise, printr-o delegaţie, la mireasă şi sunt oferite de un fecior glumeţ; totodată au loc diferite ceremonii şi se rostesc poezii ocazionale. Aceştia se întorc şi-l invită pe mire în casa miresei, unde, mireasa şi oaspeţii ei sunt stropiţi cu apă neîncepută, cu ajutorul unui mănunchi de busuioc (*ocinum basilicum*), după care se mănâcă şi se bea. La masă, mirele şade lângă nun, iar mireasa lângă nună, pe când ceilalţi oaspeţi se aşează după rang şi vârstă. Apoi, zestrea miresei e dusă la casa mirelui, unde se pregăteşte, din fire de aur, podoaba miresei. La sosire, mirele e obligat să-şi ridice mireasa de la sol. În Moldova şi Dobrogea, când intră în casă, mireasa evită să privească spre sobă, un tabu care se bazează pe diferite opinii populare; în zona Râmnicului se crede că, dacă nu respectă acest tabu, cuvântul nevestei îşi pierde valoarea în căsnicie; în alte regiuni se crede că privirea spre sobă de către mireasă la intrarea ei în casa mirelui ar putea cauza moartea soacrei. Există şi localităţi în care se consideră, dimpotrivă, că, dacă priveşte spre sobă, va avea copii frumoşi. Apoi zestrea e dusă, cu cântece şi jocuri, în casă şi, după masa festivă, mireasa e aşezată pe un scaun în mijlocul camerei, iar oaspeţii stau perechi faţă în faţă; nuna măsoară, cu un fir de aur, înălţimea miresei, după care leagă cu fire de aur degetele oaspeţilor, având mare grijă ca firele să nu se încâlcească, pentru că, altfel, mireasa ar fi expusă influenţelor duşmănoase ale vrăjitoarelor. De asemenea, are grijă ca nimeni să nu

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

ascundă vreo bucată din fir, tot pentru a face tânăra pereche imună la vrăji. Uneori se aude câte o femeie, căreia i-a mers rău în viaţă, explicând: „da, mi s-a furat o bucată din peteală”. După această pregătire, mireasa e împodobită cu aceste bucăţi de fir auriu, care îi străluceşte pe umeri şi are o greutate destul de mare. Apoi începe din nou dansul, care durează toată noaptea. *Peteala* nu poate fi utilizată şi la alte femei; ea e dusă spre împodobirea bisericii ori e păstrată ca podoabă pentru sfântul casei.

Cununia are loc duminica. Miresei i se pregăteşte părul de către nună, vreme în care ea plânge, ca semn că tinereţea ei a luat sfârşit, apoi e luată de mire şi de prietenii lui. Când intră mirele în casă, mireasa îi pune flori şi fire de aur la pălărie. Înainte de a porni spre biserică se rupe un colac pe capul mirilor şi, fiecare oaspete primeşte o bucată din el. Spre biserică, mireasa şi prietenele ei merg cu carul cu boi, mirele şi prietenii lui merg călare. Înainte de a porni carul din loc se aruncă o găleată cu apă înaintea lui. Cununia propriu-zisă nu prezintă interes etnologic. Totuşi, e de reţinut faptul că preotul pune mirilor cununi de flori sau din fire de aur pe cap, ca semn al cununiei, iar noua pereche îşi alege un sfânt ocrotitor, a cărui zi va fi sărbătorită, pe viitor, în casa lor. La întoarcerea de la biserică, mirii sunt aşteptaţi cu pâine şi sare, pentru ca să le meargă bine în viitor. Acesta e un obicei foarte vechi la români. El se practică şi la începerea unei guvernări, aşa sunt primiţi principii şi tot aşa a fost primit, nu demult – scrie L. Panaitescu –, împăratul Austriei la sosirea pe pământul României. După întoarcerea de la biserică se sărbătoreşte nunta, cu muzică şi dans, principalii actori fiind acum preotul şi slujitorii bisericii. Mai demult, nunta dura aproape o săptămână. În fine, trebuie adăugat că nunţile au loc, în mod obişnuit, iarna.

6.3.6. Moartea şi înmormântarea

În acest capitol autoarea se sprijină pe lucrarea lui S.Fl. Marian (Marian 1892), dar şi pe experienţa proprie. Semnele morţii sunt: căderea oglinzii sau a icoanelor de pe pereţi; dacă se aude cucuveaua, care e numită şi „pasărea morţilor”. Mai puţin cunoscut este faptul că, în toată România, cucul, arătându-se pe o casă ori pe biserică, aduce nenoroc. Boala e considerată ca rezultat al vrăjilor şi, pentru a le înlătura efectul, au loc ceremonii, care sunt însoţite de cuvinte. Aşa se tratează febra, ca rezultat al deochiului – şi o privire obişnuită poate deochia, dacă e prea îndelungată –, care se vindecă cu ajutorul cărbunilor stinşi într-un pahar cu apă şi cu un descântec. Obiceiurile funebre pot fi clasificate în următoarele grupe:

a) ceremonii la moarte;

b) tratarea cadavrului;

c) înmormântarea şi masa de petrecanie.

Toate acestea arată, ca şi în alte zone din Europa, un curios amestec preluat din creştinism cu altele, care nu au nimic comun cu creştinismul, ci au crescut dintr-o bază mult mai largă.

a) *Ceremonii la moarte*. Când cineva e pe moarte, i se aprinde o lumânare în mână sau aceasta i se ţine la căpătâi, până când şi-a dat sufletul. Explicaţia: pe de o parte, lumânarea ţine la distanţă spiritele rele, pe de alta, ea ajută ca mortul să aibă lumină pe lumea cealaltă. Războinicilor căzuţi în luptă li se iartă păcatele, chiar dacă au murit fără lumânare, dar cine moare acasă fără lumânare în mână nu va zări

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

lumina pe lumea cealaltă. La fel ucigaşii. Perna muribundului trebuie să fie umplută cu fân sau paie amestecate cu flori mirositoare. Perne umplute cu pene, în special cu pene de găină, sunt o prevestire rea.

Mortului i se închid ochii, pentru a nu vedea durerea celor rămaşi în viaţă, ceea ce rezultă şi dintr-un blestem care se aude des: *Să dea Dumnezeu să n-ai pe nimeni să-ţi închidă ochii*. Sunt deschise uşile şi ferestrele, iar vasele cu apă trebuie acoperite imediat, pentru ca sufletul mortului să nu se înece. Se consideră că moartea în timpul nopţii e mai bună de cât cea de ziua, pentru că, murind ziua, strigătele păsărilor nu-i vor da linişte.

b) *Tratarea cadavrului*. Mai întâi are loc spălarea mortului, fapt care îl spală şi de păcate şi permite să intre curat în viaţa lui viitoare. Apa cu care a fost spălat mortul se păstrează până după înmormântare, când se aruncă, iar covata în care a fost scăldat mortul poate fi utilizată din nou. Urmează tăierea unghiilor şi aşezarea lor pe pieptul mortului, pentru ca Sf. Gavril şi Mihail să-şi facă din ele trâmbiţa pentru judecata din urmă. Alţii nu taie unghiile aparţinătorilor lor, pentru ca ei să poată urca la cer pe scara cerului. Părul se taie mai ales femeilor moarte, copiilor şi fetelor li se lasă părul despletit, pe când al femeilor măritate e împletit în coadă. În cazul lehuzelor nu e împletit tot părul, o parte fiind lăsat despletit, pentru ca Dumnezeu s-o recunoască ca atare. Totodată, părul se păstrează ca amintire, fiind frământat în ceară, sau în gaura unui cui care va fi refolosit, sau într-o gaură deasupra uşii, pentru că el aduce noroc casei. Obiectele cu care a fost tratat corpul mortului (pieptenele, paiele, ştergarele şi covata) sunt împărţite la săraci; cei care au îngrijit mortul primesc hainele acestuia.

Hainele folosite la îmbrăcarea mortului sunt noi, cele mai multe pregătite de acesta în timpul vieţii (cămaşă nouă, ciorapi noi, pantofi, iar pentru bărbaţi, o căciulă neagră de oaie). Când moare o fată fecioară, aceasta e înmormântată ca mireasă, în haine împodobite cu flori, părul despletit şi cu inelul de logodnă pe deget, considerându-se că ea e mireasa lui Dumnezeu (*die Braut Gottes*). Sugarilor morţi li se lasă cămaşa neîncheiată pe piept pentru a putea zbura, deoarece ei devin îngeri. Toate aceste se petrec astfel pentru ca morţii să apară curaţi la judecata din urmă.

Mortului i se pune un ştergar pe piept, pentru ca, în cursul lungii sale călătorii pe lumea cealaltă să-şi poată şterge sudoarea. Dacă faţa lui e liniştită şi mulţumită, e semn că va fi acceptat în paradis, dar dacă faţa lui e crispată şi tristă, e semn că raiul îi va fi închis. Mortul e aşezat pe o bancă, pe o masă sau pe un pat de lemn, cu picioarele spre uşă, de unde şi blestemul: *Vedea-te-aş cu picioarele înainte*. Dacă însă ar fi aşezat cu capul spre uşă, ar trebui să moară întreaga lui familie. Totodată, mortului îi sunt încrucişate mâinile pe piept şi i se pune o cruce sau o iconiţă în mână, pentru a ţine la distanţă forţele rele. Toţi vizitatorii trebuie să sărute această cruce sau iconiţă. La piept i se pun câteva monede, pentru a-şi putea plăti vămile la diferitele opriri. Corpul e acoperit cu o bucată de pânză, pentru a se putea feri de focurile prin care are de trecut sau pentru a-i servi de pod, la trecerea peste ape.

Cadavrul e expus trei zile în casă, înconjurat de lumânări, iar casa e marcată de o cruce de la biserică sau de un prapor aşezat sub straşină. În câteva localităţi din Moldova, la moartea unor tineri se aşează în faţa casei un brad împodobit cu flori şi dulciuri, la vârful căruia fâlfâie un steag negru, care apoi e aşezat la mormânt, lângă cruce.

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

Câtă vreme mortul e expus în casă, toate rudele şi cunoscuţii îi fac o vizită, aducând mici lumânări, pe care, după ce vizitatorii au sărutat crucea sau iconiţa de pe pietul mortului, le aprind şi le fixează la sicriu. Printre lumânările care ard zi şi noapte se află una care e mai mare decât celelalte. Ea se numeşte *toiag* sau *stat* şi e aprinsă numai atunci cânde se trag clopotele, adică de trei ori pe zi. E aprinsă şi în biserică, atâta vreme cât durează prohodul, apoi e dusă acasă. Se crede că, în timpul călătoriei lui, mortul se sprijină în ea şi, câtă vreme arde, e iertat de toate păcatele. Această lumânare, dar şi tămâie, sunt aprinse şi în locul unde a avut loc moartea. Alături se află un ol cu apă sau vin şi o pâine, care e mâncată în fiecare seară de către o femeie sau un bărbat, care sunt consideraţi înlocuitori ai mortului. Această credinţă se bazează pe ideea că, trei zile după moarte, sufletul omului se află în preajma casei, pentru a-şi lua hrană şi apă. Apoi, lumânarea cea mare se aprinde pe mormânt. Două nopţi, în timp ce mortul se află în casă, acesta nu e lăsat singur, ci rudele şi cunoscuţii, împreună cu un preot, ţin priveghi, timp în care cei prezenţi joacă diferite jocuri, într-o cameră alăturată, iar preotul şi slujitorii bisericii se roagă la căpătâiul mortului.

c) *Înmormântarea*. Sicriul trebuie să aibă exact lungimea corpului celui mort, căci, dacă e mai lung, va muri curând o rudă a lui. În multe locuri, oamenii îşi fac sicriul în timpul vieţii, pentru a fi pregătit de înmormântare. Autoarea aduce un exemplu dintre cunoscuţii ei, aparţinând oamenilor culţi, care a pus să i se facă un sicriu împodobit cu blănuri, pe care îl păstra în casă.

Înmormântarea are loc a treia zi după deces, dacă aceasta nu e o luni, căci înmormântarea lunea atrage după sine moartea unuia dintre cei rămaşi în viaţă. Transportul mortului spre cimitir se face încet, cu grijă, fără mişcări bruşte, motiv pentru care, în unele sate din Moldova, şi vara sicriul e dus cu sania. Din convoi fac parte şi bocitoarele. Convoiul se opreşte la crucile drumului, la poduri peste ape curgătoare, la fiecare oprire preotul ţinând o cuvântare (*Rede*); opririle ţin loc de staţii în drum spre lumea de dincolo, unde mortul trebuie să dea vamă. Imediat după sicriu se află coliva, un fel de colac de grâu, preparat astfel: grâul curat e fiert în apă şi e amestecat cu miere. E o plăcintă rotundă (*flacher, runder Kuchen*) pe o scândură sau într-un castron, e ornată cu rosine, sâmburi de nucă şi praf de cafea, în mijloc ele formează o cruce. Coliva, considerată ca iertare de păcate, e împărţită între participanţii la înmormântare. Este obiceiul ca o asemenea coptură să fie făcută şi la ziua numelui mortului sau la ziua sfântului casei ales de soţi, iar după ce a fost sfinţită în biserică, e împărţită între cunoscuţi. În ea se pune o bucată de lemn de brad, de care sunt atârnate fructe: rosine, smochine, lămâi, portocale, mere; de asemenea sunt puse lumânări de ceară, care sunt înfăşurate în ştergare mari; într-un colţ al acestora se leagă o monedă; ştergarele cu monede sunt dăruite săracilor, ca pomeni. La opririle convoiului mortuar se dau peste sicriu săracilor sau copiilor asemenea copturi cu ştergare şi monede în numele mortului.

Prima predică e ţinută în curtea mortului, unde se dau peste sicriu haine ale mortului, păsări de curte, dar mai ales oi – acestea din urmă sunt considerate cele mai nevinovate animale –, toate revenindu-i mortului pe lumea cealaltă. Aceeaşi funcţie o are disponiblitatea românului de a oferi mâncare, apă şi alte mici daruri, în numelui celui mort. Pe pragul casei, peste care trece convoiul mortuar, la mijlocul

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

drumului, ca şi pe pragul porţii de intrare în cimitir se întinde o pânză albă, care simbolizează podurile peste care trece mortul în lumea cealaltă.

Mormântul trebuie să fie exact de lungimea sicriului, din acelaşi motiv ca sicriul de lungimea corpului celui mort. El e astfel făcut, încât picioarele mortului să fie orientate spre răsărit. După preot, fiecare participant aruncă o mână de ţărână pe sicriu, în mormânt. Groparului i se oferă peste mormânt o găină, o bucată de stofă, coptături (*Gebaeck*), lumânări sau alte lucruri de acest fel, în numele mortului. În cimitir se împarte mălai şi ţuică săracilor. Întoarcerea de la mormânt se face pe alt drum, dacă se poate, pe unde trece o apă sau se află o fântână, unde participanţii îşi spală mâinile şi faţa.

Patruzeci de zile după înmormântare se aprinde tămâie pe mormânt şi se stropeşte mormântul cu apă sau vin, crezându-se că în aceste zile sufletul mortului zboară în jurul casei şi al mormântului. Mai târziu se plantează pe mormânt pomii preferaţi ai mortului.

Sinucigaşii sunt înmormântaţi într-un colţ al cimitirului sau în locul unde şi-au luat viaţa. Acel loc e considerat a fi necurat, motiv pentru care trecătorii obişnuiesc să arunce, ca semn al dispreţului lor, o bucată de lemn, pietre, paie, pănuşi sau ce găsesc pe drum. Uneori se adună atâta gunoi pe acel loc, încât e nevoie să fie aprins, pentru a-l elibera. Dacă cineva se odihneşte sau trece peste locul unde s-a sinucis cineva, faptul aduce nenoroc. Se crede că diavolul, care a luat sufletul sinucigaşului, hoinăreşte pe acolo, pentru a ispiti şi pe alţii.

Corpul celor ucişi sau înecaţi e căutat cu cea mai mare grijă, pentru a fi înmormântaţi normal, căci altfel sufletele lor ar bântui ani îndelungaţi, adică până când corpul e găsit şi înmormântat. Mamele bărbaţilor căzuţi în război sunt îngrijorate, de teama că aceştia nu vor fi înmormântaţi.

Înfrăţirea. Dacă într-o familie mor mai mulţi copii unul după altul, spre ocrotirea celor rămaşi în viaţă se caută un copil de acelaşi sex ori de sex diferit, care s-a născut în aceeaşi lună şi care pe viitor va fi considerat frate sau soră de sânge. Ceremonia obişnuită – despre ea zice autoarea că îi este cu totul necunoscută – e descrisă de Marian astfel: când e coborât sicriul în groapă, e coborât, pe sicriu, şi frăţiorul ori surioara, apoi e scos, e privit în ochi de fratele rămas în viaţă al mortului, care ţine un colac în mână; acesta e rupt în două, apoi, cei doi se sărută şi, de acum, contează ca fraţi. Panaitescu menţionează şi faptul că uneori se fac şi frăţii de cruce.

După întoarcerea de la înmormântare se face pomana, a cărei ceremonie pregătitoare mai demult era generală, azi se practică doar în câteva regiuni. Aceasta constă din: în ziua înmormântării, la răsăritul soarelui, sunt ucise oi sau berbeci negri, care poartă lumânări aprinse în coarne, după ce au fost orientate spre apus. Tăierea lor are loc în vreme ce preotul rosteşte o rugăciune, la marginea unei gropi, în care se scurge sângele animalelor. Carnea e utilizată la mâncarea de pomană, capul şi pielea sunt dăruite preotului, obicei în legătură cu care se cunoaşte expresia: *a dat pielea popii*, adică a murit. Astăzi – scrie Lucreţia Panaitescu în 1897 – a dispărut, în cele mai multe ţinuturi, ceremonia pentru tăierea animalelor. În cele mai multe zone ale Moldovei se face la 3, 9, 21 şi 40 de zile colivă şi alte copturi, care sunt duse în biserică, iar la sfârşitul zilei a 40-a se face o pomană mai mică.

Pomenile. În afară de cele menţionate aici se fac „Moşii”, în numele morţilor, care, în Moldova, au loc în diferite zile, mai ales în sâmbăta Rusaliilor. „Moşii” sunt

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

denumite pomenile care se oferă rudelor, vecinilor şi în special copiilor săraci: mâcare şi băutură, împreună cu diferite vase (farfurii, castroane, găleţi de lemn). Autoarea remarcă şi obiceiul din unele ţinuturi ale României ca, după înmormântare şi pomana mortului, rude ale mortului sau oameni angajaţi de acestea să ducă apă la vecini sau în casele oamenilor săraci, timp de şase săptămâni, pentru ca, în drumul lui spre rai, mortul să aibă apă spre a-şi potoli setea. Acelaşi sens îl are şi obiceiul general răspândit după care, prin testament, se construieşte un pod sau o fântână la drum de ţară, pentru ca trecătorii să-şi amintească de cel mort.

Doliul. În legătură cu doliul sunt puţine lucruri de spus. Nu se obişnuieşte purtarea de haine negre ca semn de doliu, dar bărbaţii de la sate umblă cu capul descoperit, îşi lasă barbă şi nu-şi tund părul. Fetele nemăritate şi văduvele poartă părul despletit şi îşi leagă capul cu o năframă. Nu se poartă bijuterii o lungă perioadă de timp şi, cel puţin un an, aparţinătorii mortului nu participă la petreceri. O văduvă nu are voie să se recăsătorească timp de un an, iar văduva unui preot nu se mai căsătoreşte niciodată.

Obiceiul de a deshuma morţii după şapte ani de la înmormântare (copiii după trei, tinerii după cinci ani) era, în trecut, general, azi – scrie Panaitescu – e cunoscut doar în câteva ţinuturi ale României. Oasele sunt spălate cu grijă, scăldate în vin, după care sunt împachetate, jos picioarele, deasupra craniul. După ce au fost duse în biserică, se ţine o nouă predică funebră şi are loc o nouă înmormântare, ca prima oară.

Dacă în decurs de şase săptămâni după moartea cuiva se întâmplă să mai moară cineva din familie, se procedează la deshumarea primului şi, dacă e găsit cu faţa în jos, se crede că a devenit strigoi: se trece un baston prin inima lui, care e scoasă din piept şi, cu ea, e uns fiecare membru al familie, pentru fi ocrotit de spiritele rele şi de moarte.

7. Concluzii

Din cele arătate mai sus – scrie Lucreţia Panaitescu – rezultă clar că aici au pătruns elementele de bază ale feluritelor cercuri culturale, din care o mare parte provin din negura timpurilor. Trebuie precizat că nu toate credinţele şi obiceiurile cercetate aici s-au păstrat în toată România. Legăturile cu străinătatea au dus şi aici la dispariţia treptată a unora, care erau larg răspândite odinioară. Ar fi de excepţional interes ca folclorul românesc să fie comparat în detaliu, pe de o parte cu cel al popoarelor slave, iar pe de alta, cu cel al „popoarelor clasice", pentru ca, eventual, să poată fi stabilită originea diferitelor elemente. Sigur e însă, după cum au arătat specialişti români ca Sevastos ori Marian, că unele dintre credinţele şi obiceiurile descrise provin din perioada romană. Pe de altă parte, se află, în special în cultul morţilor, analogii surprinzătoare cu obiceiurile anumitor popoare ural-altaice, de pildă ale ceremişilor, cum rezultă din lucrarea lui Kusnezov (Kusnezov 1897: 41 sqq.), apărută chiar în anul în care Lucreţia Panaitescu îşi susţinea teza de doctorat.

8. Apreciere generală a lucrării

Teza de doctorat a Lucreţiei Panaitescu, publicată în limba germană, în 1897, are mai întâi importanţa primatului: e pentru prima oară când un autor român publică o prezentare antropologico-etnologică a românilor într-o limbă de circulaţie

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

internaţională. Dintre colegii de generaţie, care au obţinut titlul de doctor în ţările occidentale, doar L. Şăineanu abordase, înaintea ei, o temă de folclor (*Zilele de împrumut şi zilele babei*), dar aceasta trata un subiect mult mai restrâns decât cel cercetat de Lucreţia Panaitescu.

Panaitescu utilizează, pe de o parte, literatură străină (Diefenbach, Lejean, Miklosich, Pič, Rösler, Weigand), iar, pe de alta, românească: două lucrări de istorie (Gr.G. Tocilescu: *Dacia înăinte de romani*, 1880, şi A.D. Xenopol: *Istoria românilor din Dacia traiană*, 1893), la care se adaugă trei autori ai unor lucrări speciale referitoare la cultura populară (N. Manolescu, S.Fl. Marian şi Elena Sevastos). Dintre acestea face apel frecvent la Manolescu, utilizează masiv pe Sevastos şi se referă de câteva ori la Marian. Dar Lucreţia Panaitescu nu s-a limitat la prezentarea lucrărilor acestor autori, ci a adus şi informaţii proprii, nu totdeauna menţionate ca atare. Acestea provin din experienţa ei de viaţă – asemenea altor tineri intelectuali români de la sfârşitul sec. al XIX-lea, ea dispunea, de o bogată cultură folclorică –, dar şi din cercetarea de teren, întreprinsă în vederea redactării tezei. Căci, după cum mărturiseşte în prefaţă, dar fără a ne oferi detalii, Panaitescu a scris lucrarea, parte după observaţiile proprii, parte după alte izvoare, aproape exclusiv româneşti. Unele informaţii furnizate de autoare, chiar dacă sunt făcute la modul general, reprezintă contribuţii valoroase la cunoaşterea culturii populare româneşti.

Aşadar, obiectivele tezei sunt atinse: cercetarea antropologică a celor 200 de militari în termen, chiar dacă eşantionul e mic, reprezintă un început; prezentarea culturii populare e făcută conştiincios şi destul de precis, uneori nuanţat, mai ales în ceea ce priveşte structura şi funcţia unui rit sau ceremonial; se fac deseori referiri la evoluţia fenomenelor de cultură populară în perimetrul României, fapt prin care autoarea dovedeşte o bună orientare şi pregătire în domeniul etnologiei.

Nesatisfăcător rămâne, pentru exigenţele de azi, felul în care e înfăţişată răspândirea geografică a fenomenelor cercetate – inclusiv a datelor adunate de autoare –, ea renunţând la indicarea localităţilor din care are informaţii, şi circumscriindu-le deseori expresiei: „unele ţinuturi”. Se gândea probabil că scrie pentru lumea de limbă germană, căreia numele localităţilor nu-i spun nimic. Numai că, prin aceasta, Panaitescu se plasează în urma cercetătorilor români din vremea sa, care începuseră să precizeze aria răspândirii geografice a fenomenelor de cultură orală. Raţionamentul ei, regretabil, scade valoarea ştiinţifică a lucrării. Dar poate că, pentru vremea de atunci, mai important decât precizările de acest fel era faptul de a oferi cercetătorilor de limbă germană un bun prilej pentru cunoaşterea obiectivă, fără excese romantice ori patriotice, a culturii populare româneşti în ultimul deceniu al sec. al XIX-lea.

Nu se poate face azi o afirmaţie sigură cu privire la măsura în care lucrarea Lucreţiei Panaitescu a fost cunoscută în literatura etnologică europeană. Pe lângă prezentarea din ziarul „Drapelul” din Bucureşti, e de reţinut faptul că ea a fost recenzată, cum am arătat, în importanta revistă a lui G. Buschan[9] şi că a fost utilizată de scriitorul elveţian Hugo Marti în coferinţele pe care acesta le-a ţinut în Elveţia. Căutând în cataloagele bibliotecilor accesibile în internet se poate vedea că lucrarea

[9] De altfel, în conferinţa acestuia *Die Balkanvölker in Vergangenheit und Gegenwart*. Stuttgart [1910] pot fi văzute unele informaţii care coincid cu cele prezentate de L. Panaitescu.

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

figurează în cel puţin cinci mari biblioteci din Germania, în două din Franţa şi în două din Elveţia. Teza Lucreţiei Panaitescu ar merita să fie tradusă în limba română şi utilizată în studiile de specialitate, iar numele ei trebuie inclus în *Istoria folcloristicii româneşti* şi în *Dicţionarul etnologilor români*.

Köln, februarie 2010

Bibliografie

Bîrlea 1974: Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti.

Buschan 1910: G. Buschan, *Die Balkanvölker in Vergangenheit und Gegenwart*, Stuttgart.

Datcu 2006: Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români. Autori. Publicaţii periodice. Instituţii. Mari colecţii. Bibliografii. Cronologie*, ediţia a III-a, revăzută şi mult adăugită, Bucureşti.

„Drapelul" 1897: *Lucreţia Panaitescu: Din etnologia românilor de azi. Disertaţiune inaugurală pentru doctoratul în filozofie*, în „Drapelul" (Bucureşti), 1, nr. 29 (15 iunie), p. 1.

Fochi 2002: A. Fochi, *Bibliografia generală a etnografiei şi folclorului românesc*, II *(1892–1904)*, coordonare şi cuvânt înainte de Adrian Fochi, ediţie îngrijită şi prefaţă de Iordan Datcu, Bucureşti.

Kiepert 1878: Heinrich Kiepert, *Lehrbuch der alten Geographie*, Berlin.

Kusnezov 1897: S.K. Kusnezow, *Über den Glauben vom Jenseits und dem Totenkultus der Tscheremissen*, în „Internationales Archiv für Ethnographie", vol. X, Heft II, p. 41 sqq.

Lehmann 1893: Paul Lehmann, *Das Königreich Rumänien*, în *Länderkunde von Europa*, Herausgegeben unter fachmännische Mitwirkung von Alfred Kirchhoff 2. Teil, 2. Hälfte, Wien, Prag, Leipzig, p. 3–61.

Manolescu 1895: N. Manolescu, *Igiena ţăranului. Locuinţa, iluminatul şi încălzitul ei, îmbrăcămintea, alimentaţiunea ţăranului în deosebitele epoce ale anului şi în deosebitele regiuni ale ţării*, Bucureşti.

Marian 1892: S.Fl. Marian, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, Bucureşti.

Martin 1898: Dr. Bud. Martin, *Lucretia Panaitescu: Zur Ethnologie der Rumänen. Inaug.-Dissert.* Zürich, în „Centralblatt für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte", Herausgegeben von Dr. med. et phil. G. Buschan III. Jahgang (Breslau, 1898), p. 216.

Panaitescu 1897: Lucreţia Panaitescu, *Zur Ethnologie der heutigen Rumänen. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der philosophischen Doktorwürde vorgelegt der hohen Philosophischen Fakultät der Unviversität Zürich von Lucreţia Panaitescu aus Jassy*, Altenburg, S.A. Druck von Oskar Bonde [1897].

Pittard 1903: E. Pittard, *Anthropologie de la Roumanie. Contribution à l'étude anthropologique des Roumains du Royaume*, în „Bulletin de la Société des Sciences de Bucarest", 7, nr. 1–2.

Reynolds 1899: Joan Berenice Reynolds, *The Teaching of Geography in Switzerland and North Italy being The Report presented to the Court of the University of Wales on a Visit to Switzerland and North Italy in 1898, as Gilchrist Travelling Student*, London (http://www.archive.org/details/cu31924029843210).

Sevastos 1889: Elena Sevastos, *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic-comparativ*, Bucureşti.

Stoll 1894: Otto Stoll, *Suggestion und Hypnotismus in der Völkerpsychologie*, Leipzig, Koehler.

Stoll 1908: Otto Stoll, *Das Geschlechtsleben in der Völkerpsychologie*, Leipzig, Veit.

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)

Strohl 1924: Johannes Strohl, *Otto Stoll (1849–1922): Mitglied der Naturforschenden Gesellschaft in Zürich seit 1875*, în „Vierteljahrsschrift der Naturforschenden Gesellschaft in Zürich", 69, p. 128–171 (din păcate, inaccesibil în momentul de faţă).
Vrabie 1968: Gheorghe Vrabie, *Folcloristica română. Evoluţie, curente, metode*, Bucureşti.

Informaţii obţinute cu ajutorul internetului

http://150.uaic.ro/personalitati/geografie-si-geologie/scarlat-gh-panaitescu/
http://scoalaurlatiph.scoli.edu.ro/istoric.php
http://de.wikipedia.org/wiki/Otto_Stoll.
www.matrikel.uzh/pages. 387.htm
http://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Schinz.
http://de.wikipedia.org/wiki/Otto_Stoll.

Lucreţia Panaitescu – A Romanian Ethnologist in Zurich 1897

Lucreţia Panaitescu was born in Iaşi (Romania) in 1869. She graduated from high school in Iaşi and went to Zurich where she graduated from the Faculty of Philosophy of the main university in 1896. In 1897 she earned a doctorate in Philosophy with the thesis *Zur Ethnologie der heutigen Rumänen*. Professor Otto Stoll was her scientific advisor and Professor Hans Schinz a member of the approval committee. Both of them were highly appreciated professors from the University of Zurich: the former was an ethnologist and a linguist while the later was a botanist and also the director of the botanical gardens of Zurich.

No biographical data are to be found for Lucreţia Panaitescu after her earning her PhD degree in 1897. Her thesis reveals nevertheless a close relationship with Thereza Strătilescu, a professor from her former high school from Iaşi, who might have been her professor and her scientific counsellor.

Published in Altenburg in 1897, the thesis (42 p.) focuses on the following major themes: the Romanian language as a Romanic language; ethnography topics such as the Romanian costumes, dwellings, home structures, professions or food; wedding and funeral ceremonies. Moreover, identifying similarities between Romania's case and that of Ural-Altaic cultures, the author insists on the necessity for comparing the Romanian ethnographic data to those of classical or Slavic cultures.

Panaitescu's thesis represents the earliest work on Romanian anthropology and ethnography to be written by a Romanian author in a major language, using both the pre-existing literature and the ethnographic solid knowledge of the author. Its translation into Romanian should be strongly recommended.

BDD-A991 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 02:12:08 UTC)